

NGHI LỄ TRONG CHU KỲ ĐỜI NGƯỜI CỦA NGƯỜI MƯỜNG Ở HÒA BÌNH*

TRẦN THU HIẾU

Là một thành viên trong cộng đồng các dân tộc Việt Nam, người Mường cư trú chủ yếu ở tỉnh Hòa Bình. Giá trị văn hóa của người Mường ở Hòa Bình được hình thành từ lâu đời với bốn Mường lớn là *Bi, Vang, Thàng, Động*. Trong bối cảnh cộng cư với nhiều tộc người ở nhiều vùng miền khác nhau như hiện nay, lại chịu sự tác động của quá trình hội nhập và toàn cầu hóa nên văn hóa của tộc người Mường, trong đó có nghi lễ trong chu kỳ đời người đã có sự giao thoa mạnh mẽ với các tộc người khác. Nghiên cứu về người Mường, đặc biệt là nghi lễ trong chu kỳ đời người trong giai đoạn hiện nay sẽ giúp chúng ta nhận diện được các giá trị văn hóa của tộc người, nhằm thực hiện tốt tinh thần Nghị quyết Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương 7 (khóa IX): *Giữ vững và phát huy những giá trị bản sắc văn hóa truyền thống của các dân tộc thiểu số trong sự nghiệp phát triển chung của cộng đồng dân tộc Việt Nam thống nhất*, góp phần tạo dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc. Trong bối cảnh đó, cuốn sách *Nghi lễ trong chu kỳ đời người của người Mường ở Hòa Bình* của tác giả Nguyễn Thị Song Hà do Nhà xuất bản Khoa học Xã hội ấn hành có một ý nghĩa khoa học và thực tiễn sâu sắc.

Với độ dày 354 trang chính văn được kết cấu thành 4 chương, gồm: Chương 1: Tổng quan tình hình nghiên cứu, cơ sở lý thuyết và

địa bàn nghiên cứu; Chương 2: Nghi lễ trong hôn nhân; Chương 3: Nghi lễ sinh đẻ và nuôi dạy con cái; Chương 4: Nghi lễ trong tang ma; Chương 5: Một vài biến đổi của các nghi lễ trong chu kỳ đời người và 20 trang phụ lục ảnh màu, cuốn sách đã cho thấy một bức tranh toàn cảnh có hệ thống và toàn diện về nghi lễ trong chu kỳ đời người của người Mường ở Hòa Bình, từ đó làm rõ những đặc điểm chung và sắc thái địa phương của nó trong xã hội truyền thống; bước đầu so sánh và làm rõ những điểm tương đồng và khác biệt trong nghi lễ chu kỳ đời người của người Mường ở Hòa Bình với người Mường ở các tỉnh thành khác; làm rõ sự biến đổi của nghi lễ từ truyền thống đến hiện đại đồng thời chỉ ra những nguyên nhân của sự biến đổi; từ kết quả nghiên cứu đề xuất một số kiến nghị góp phần bảo tồn và phát huy các giá trị trong nghi lễ chu kỳ đời người của người Mường ở Hòa Bình trong quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước và hội nhập hiện nay.

Chương 1: Tổng quan tình hình nghiên cứu, cơ sở lý thuyết và địa bàn nghiên cứu

Ở nội dung chương này, tác giả cuốn sách đã tập trung tổng quan các công trình nghiên cứu của các học giả nước ngoài và các học giả trong nước về nghi lễ trong chu kỳ đời người của người Mường theo từng vấn đề cụ thể, trong đó có những đánh giá về những mặt ưu

* Nguyễn Thị Song Hà (2011), *Nghi lễ trong chu kỳ đời người của người Mường ở Hòa Bình*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội, khổ 14,5 x 20,5 cm.

điểm, hạn chế, những vấn đề còn đang bỏ ngỏ của các công trình nghiên cứu trước đây.

Cuốn sách đã đưa ra một số khái niệm và lý thuyết được coi là “chìa khóa” để lý giải các vấn đề trong nội dung như khái niệm Văn hóa tộc người, nghi lễ, chu kỳ đời người, sinh đẻ, hôn nhân, tang ma; Một số lý thuyết: Nghi lễ chuyển đổi; biểu tượng văn hóa; giao lưu tiếp biến văn hóa; vùng văn hóa. Tác giả cũng đã giới thiệu khái quát về địa bàn nghiên cứu bao gồm các điều kiện về tự nhiên, lịch sử tộc người, dân số, đặc điểm về kinh tế, xã hội và văn hóa.

Chương 2: Nghi lễ trong hôn nhân

Bằng nguồn tư liệu phong phú, đa dạng, tác giả cuốn sách đã chứng minh được hôn nhân của người Mường ở Hòa Bình mang đậm nét văn hóa truyền thống tộc người. Quá trình diễn ra hôn lễ được tổ chức chu đáo theo một trình tự chặt chẽ bao gồm nhiều bước: tìm hiểu; đặt vấn đề; nhận lời; thách cưới; lễ cưới; lễ lại mặt. Hôn nhân truyền thống của người Mường có nhiều nghi lễ, phong tục, thể hiện rõ đặc trưng văn hóa tộc người như nghi lễ cúng dâu, rể ra mắt tổ tiên; đặt tên mới cho dâu, rể; mời tổ tiên uống rượu cần; phong tục rửa chân, lạy vua bếp, tục mẹ chồng cho con dâu nằm ngủ, trả công người làm mồi...

Chương 3: Nghi lễ sinh đẻ và nuôi dạy con cái

Thông qua các quan niệm, các nghi lễ, tập quán, tác giả đã cho rằng người Mường rất coi trọng việc có con, nhất là con trai; trong tập quán truyền thống sản phụ, trẻ nhỏ thời gian ở cữ luôn phải nằm cạnh bếp lửa. Tập quán này được hình thành dựa trên điều kiện thiên nhiên, môi trường sống, quan niệm trong văn hóa tinh thần. Việc chăm sóc và nuôi dạy từ khi còn nhỏ đến lúc trưởng thành luôn được chú ý bằng cách trao truyền các giá trị văn hóa truyền thống.

Chương 4: Nghi lễ trong tang ma

Tang lễ của người Mường được tổ chức chu đáo, long trọng; tang lễ không chỉ thể hiện vai trò, vị trí của người đã khuất đối với cộng đồng mà còn thể hiện tình cảm, yêu thương, kính trọng của người sống đối với người đã chết, giúp người đọc cảm nhận được những nét đặc trưng văn hóa tộc người cũng như về thế giới quan, quan niệm sống, sở thích, thẩm mỹ, tình cảm, điều kiện kinh tế của từng gia đình nói riêng và của người Mường nói chung.

Chương 5: Một vài biến đổi trong nghi lễ chu kỳ đời người

Các nghi lễ trong chu kỳ đời người của người Mường đang có sự biến đổi để thích ứng với điều kiện mới. Quá trình biến đổi ấy diễn ra khá toàn diện, thể hiện ở các chiều cạnh quan niệm, nhận thức, không gian, thời gian, lễ nghi, vật chất và chính cả tâm tư, tình cảm của con người, có tiếp nhận một số yếu tố văn hóa của của một số tộc người xung quanh, đặc biệt là người Kinh. Có nhiều nguyên nhân dẫn đến sự biến đổi nêu trên, đó là sự thay đổi về điều kiện kinh tế, văn hóa, xã hội, chính sách, pháp luật và trình độ nhận thức, dân trí của người dân.

Bên cạnh những ưu điểm trên, cuốn sách vẫn có một số hạn chế nhất định bởi đây là chuyên khảo đầu tiên nghiên cứu dưới góc nhìn Nhân học văn hóa về nghi lễ chu kỳ đời người. Mặc dù vậy, cuốn sách là nguồn tham khảo có giá trị cho những ai nghiên cứu, học tập hoặc quan tâm, tìm hiểu về ngành Nhân học văn hóa, các nhà hoạch định chính sách, Ủy ban Nhân dân tỉnh Hòa Bình đánh giá việc thực hiện Nghị quyết Trung ương 5 khóa VIII, từ đó đề ra nội dung xây dựng, phát triển văn hóa tộc người Mường tại địa phương.